

Олександра Тугай,
доктор філософії з філології,
старший викладач кафедри германської філології
факультету романо-германської філології,
Київський університет імені Бориса Грінченка
<https://orcid.org/0000-0001-9831-2288>
м. Київ, Україна

Морфолого-синтаксична ідентифікація речень універсальної поступки в Британському національному корпусі

Morphological and syntactic identification of clauses of universal concession in British National Corpus

***Анотація.** У статті розглянуто морфолого-синтаксичну організацію англійських речень універсальної поступки у сучасних англійських художніх драматичних, прозових та віршованих текстах Британського національного корпусу. У розрізі ідентифікації досліджуваних речень із семантичною поступальною дією провідну увагу зосереджено на узагальненні морфологічних та синтаксичних характеристик універсальних речень поступки із верифікацією статистичних даних їхньої реалізації у сучасному англійському корпусі. З'ясовано, що в художніх текстах Британського національного корпусу англійські речення універсальної поступки актуалізуються в чотирьох синтаксичних типах речень: у простих, складносурядних, складнопідрядних та когезивних типах, де клауза поступальної дії вводить різніми типами сполучників на кшталт *though, even though, although; in any case, in spite of; yet ... (al)though тощо* із / без пунктуаційного маркування для когезивного типу. Морфологічні риси засобів синтаксичного зв'язку визначено в трьох типах клауз поступки із гіпотактичним, паратактичним, когезивним сполучниковим зв'язком у морфологічній конфігурації як: «прості засоби зв'язку – сполучники або прислівники», «складні або композитні засоби зв'язку – прийменникові фрази», «корелятивні засоби зв'язку – корелятивні сполучники або диз'юнкти». Виявлено сім базових морфолого-синтаксичних підтипів англійських речень універсальної поступки із синтаксичним окресленням моделей концесивних клауз як: *фінітна / нефінітна -ed (-ing) партиципна / нефінітна to інфінітивна / номінативна / препозиційна / ад'єктивна / адвербна клауза поступки*. Для ідентифікації структурної семантичної сітки досліджуваних речень з урахуванням корпусного аналізу в термінах семантичної розмітки тегування із collocaцією [+I Right] праворуч від сполучника універсальної поступки встановлено та обчислено кількісні показники дев'яти структурно-семантичних типів концесивних клауз в узгодженні сполучника*

поступки із дієслівною, іменниковою, прикметниковою, прислівниковою, сполучниковою, прийменниковою, займенниковою категоріальною фразою, а також узгодження з артиклем та пунктуацією.

Ключові слова: речення поступки, універсальна поступка, поступальна дія, морфологія сполучника поступки, синтаксичний тип речення, корпусна лінгвістика, обмеження за тегуванням, параметри collocaції.

Summary. *The article investigates morphological and syntactic organization of English sentences of universal concession in modern English fiction dramatic, prose and verse texts of the British National Corpus. In the context of the studied sentences identification with the semantics of concessive action, the main attention is focused on generalization of morphological and syntactic characteristics of universal sentences of concession with the verification of their statistical data implementation in the modern English corpus. It has been found out that in the fiction texts of the British National Corpus English sentences of universal concession are actualized in four syntactic types of sentences: in simple, compound, complex, and cohesive types, where the concessive action clause is introduced by various types of conjunctions such as though, even though, although; in any case, in spite of; yet ... (al)though etc. with / without punctuation for the cohesive type. Morphological features of means of syntactic connection are defined in three types of clauses of concession with hypotactic, paratactic, cohesive conjunction coherence in the morphological configuration as: "simple means of connection – conjunctions or adverbs", "complex or composite means of connection – prepositional phrases", "correlative means of connection – correlative conjunctions or disjuncts". Seven basic morphological and syntactic subtypes of English sentences of universal concession have been identified with the syntactic description of models of concessive clauses as: finite / non-finite -ed (-ing) participial / non-finite to infinitive / nominative / prepositional / adjective / adverb clause of concession. In order to identify the structural semantic grid of the studied sentences, taking into account the corpus analysis in terms of the semantic marking tagging with the collocation [+I Right] to the right of the conjunction of the universal concession, the quantitative indicators of nine structural and semantic types of concessive clauses are determined and calculated in the adjustment of the concessive conjunction with any verb, noun, adjectival, adverbial, conjunctive, prepositional, pronominal categorical phrase, as well as the agreement with any article and punctuation.*

Key words: *clause of concession, universal concession, concessive action, morphology of concessive conjunction, syntactic type of sentence, corpus linguistics, tag restriction, collocation options.*

Вступ. Наукова домінанта ХХ століття відзначається як структурно-функціональною, так і комунікативно-когнітивною парадигмами, що свідчить про здатність мови та лінгвістичної теорії до нових інтелектуальних маніфестацій у модерній лінгвістиці [7, с. 12]. Розуміння лінгвістичних структур та як ці структури функціують у певній мові є фундаментальним аспектом вивчення як мовних зрушень у процесі розвитку мови, так і сучасної парадигми лінгвальних структурно-функційних ознак.

Актуальність нашої розвідки визначається спрямуванням сучасних синтаксичних студій до аналізу структурних, морфологічних та функціонально-семантичних аспектів різних синтаксичних типів речень германських мов як у синхронній та діахронній площинах в історичному аспекті, так і у сучасних германських мовах [2; 5; 11; 15; 19; 24; 25].

У різних мовах світу концесивні клаузи / речення (*concessive clauses*) або речення поступальної дії досліджують у типологічному, функціональному, порівняльному, структурному та інших аспектах сучасного мовознавства. Проте ретельне дослідження кожного аспекту не складає чіткого уявлення про структурну й морфологічну парадигму синтаксичної сполучуваності речень поступки у сучасній англійській мові, зокрема універсальних концесивних клауз у текстах художньої літератури (драматургії, поезії, прози) Британського національного корпусу (*British National Corpus – BNC*).

Морфолого-синтаксичний аналіз підрядного (сурядного) чи самостійного речення або клаузи поступки як базового юніту у складі речення поступальної дії вищого рангу або окремого самостійного речення є важливим завданням синтаксису сучасної лінгвістики. Наша стаття присвячена синтаксичним та морфологічним особливостям вживання підрядних (сурядних) та самостійних речень універсальної поступки в художніх текстах BNC. Доцільність нашої розвідки полягає в необхідності узагальнення та точної ідентифікації провідних ознак речень поступки сучасної англійської мови з урахуванням методики корпусного аналізу, що є внеском до загальної синтаксичної теорії речення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика концесивних речень із поступальною дією залишається й досі актуальною у численних наукових працях вітчизняних та зарубіжних лінгвістів. Здійснений нами огляд літератури свідчить про те, що у сучасних мовознавчих студіях значне місце посідають розвідки концесивних клауз у різних наукових парадигмах. На сьогодні спостерігаємо дослідження речень поступки в індоевропейських мовах світу – англійській, німецькій, італійській, іспанській, польській, японській мовах тощо в різних лінгвістичних аспектах із залученням різноманітної методології та напрямів лінгвістики. У загальному традиційному аспекті концесивні речення розглядалися мовознавцями Chan Chung та Jong-Bok Kim [13], E. König [19], R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech та J. Svartvik [24], O. Schützler [25]. Типологічний комунікативний аспект був ретельно розроблений E. Crevels [15], M. Haspelmath та E. König [16]. Дослідженням сполучникової парадигми детально займався V. Wälchli [26]. Функціонування адвербіальних клауз було також розроблено K. Hengeveld [17], R.D. Huddleston та G.K. Pullum [18].

Об'єктом нашої розвідки є речення універсальної поступки (прості, підрядні, сурядні, когезивні) в художніх текстах Британського національного корпусу. **Предмет** статті становлять морфологічні, синтаксичні, статистичні характеристики універсальних концесивних клауз у сучасних англійських художніх творах корпусної лінгвістики. **Метою** дослідження є ідентифікація морфолого-синтаксичного стану та реалізації англійських речень універсальної поступки в художніх текстах BNC. Досягнення мети наукової розвідки передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) окреслити морфологічну парадигму сполучникового зв'язку речень універсальної поступки; 2) визначити провідні синтаксичні типи та базові морфосинтаксичні підтипи речень із семантикою універсальної поступальної дії; 3) встановити структурно-частотне узгодження сполучників поступки із певними фразовими категоріями з урахуванням тегування та обмеження у BNC. **Матеріалом** дослідження слугували універсальні речення поступки (52973 одиниць), які були виокремлені з художніх текстів Британського національного корпусу.

Методологія та методи дослідження. Сучасний стан синтаксичних досліджень характеризується широким розгалуженням напрямів синтаксису. Традиційним напрямом вважають *структурно-статичний*, який розглядає синтаксичну будову речень та словосполучень із їхніми типами та ознаками, структурні схеми, не пов'язані з контекстом і ситуацією мовлення. Проте *семантичний або функціонально-семантичний* синтаксис вивчає загальну семантичну природу предикативності речень, їхні синонімічні перетворення, пропозиційну відповідність, позиційні схеми, їхнє варіювання в мовленні й парадигматику, типи функцій синтаксем як складників речення, імпліцитність і компресію предикативних одиниць [5, с. 454].

Структурно-семантичний підхід до проблеми вивчення речень концесивної або поступальної семантики дозволяє виявити загальні положення у значенні значущих слів, субординативних та координативних сполучників, модальних слів, часток та прийменників: семантично тотожні мовні одиниці описуються у рамках єдиного, а саме інтегруючого підходу, незважаючи на будь-яку реалізацію відповідного сенсу – лексичну, морфологічну чи синтаксичну [5, с. 454–455]. Метод структурно-семантичного підходу до аналізу речень поступки у сучасній англійській мові дозволив визначити морфологічну парадигму сполучникового зв'язку досліджуваних простих, підрядних, сурядних та когезивних типів речень універсальної поступки та виокремити базові морфолого-синтаксичні моделі за структурними типами з окресленням їхньої реалізації в художніх текстах Британського національного корпусу.

У сучасному мовознавстві корпусна лінгвістика як окрема галузь знань відзначається самодостатністю та виступає потужним засобом дослідження різних мовних аспектів. Корпусний підхід є одним із методів різних галузей лінгвістичних досліджень у оцінці чи обробці даних. Як знаряддя для керування великими масивами таких інструменти корпусу призводять до організованого набору слів у хаотичній різноманітності мов [9, с. 176]. Корпусні дослідження дають змогу досліднику зробити автоматизований пошук лінгвістичних даних, а також вичерпно й різноаспектно проаналізувати мовні явища із залученням суттєвого за обсягом матеріалу великих структурованих колекцій текстів природних мов [1, с. 17].

Методика нашого дослідження з урахуванням корпусного аналізу полягає в автоматичній вибірці речень універсальної поступки зі сполучниками поступальної дії (31 сполучник – 52973 приклади) із текстів художньої літератури сучасного BNC жанру «драма, поезія, проза» (табл. 1).

Для ідентифікації, аналізу морфолого-синтаксичної типологічної семантичної структури досліджуваних речень універсальної поступки додатково запропонована схема семантичної анотації для тегування (уведення керуючих ознак частин мови або категорії в реченні) або семантична розмітка, яка полягає у визначенні структурно-частотного узгодження частиномовної одиниці або фразової категорії (verb, noun, adjective, adverb, article, conjunction, preposition, pronoun, punctuation) та окреслення її частотного вживання зі сполучником поступки з урахуванням обмеження на вживання [+1 Right].

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному мовознавстві синтаксичні відношення граматичних одиниць речення інтерпретують як синтаксичну сполучуваність із закономірними зв'язками між елементами, що наповнені конкретними значеннями та спільними рисами, а не як окрему абстрактну систему відношень. Сполучуваність – це проміжна категорія, яка лежить у площинах лексики, фразеології, морфології, синтаксису, стилістики; це поєднання мовних одиниць у мовленні, наприклад фонем із фонемами, морфем із морфемами, слів зі словами тощо. Основним критерієм визначення сполучуваності є її відповідність змістові та семантиці [3, с. 136–137].

У теоретичній граматиці наявні три шляхи граматичного узгодження реченневих юнітів [15, с. 49; 21, с. 141–142; 6, с. 285–286]:

1. *Coordination* – координаційний тип – клаузи поєднуються координаційними сполучниками *and, or, but, both ... and*.

2. *Subordination* – субординативний тип – одна клауза підпорядковується іншій субординативними сполучниками *when, if, because, although* тощо.

Таблиця 1

**Розподіл за узгодженням сполучників універсальної поступки із певною частиною мови
або категорією в художніх текстах BNC**

Розподіл за узгодженням сполучників універсальної поступки із певною частиною мови або категорією в художніх текстах BNC										
Сполучник універсальної поступки	Verb	Noun	Adjective	Adverb	Article	Conjunction	Preposition	Pro-noun	Punctuation	
1. (even) though	128	377	389	593	522	129	300	3276	2027	7742
2. although	51	381	207	257	376	34	134	2326	125	3892
3. however	59	7	308	230	12	13	7	63	2313	3012
4. howsoever	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
5. nevertheless	92	7	26	15	19	5	10	84	345	603
6. nonetheless	9	1	5	1	4	1	2	5	38	66
7. notwithstanding	0	1	4	0	3	2	0	3	19	32
8. unless	21	74	37	11	110	3	34	1036	105	1431
9. yet	952	192	789	885	272	217	402	1372	2470	7556
10. still	8481	266	2150	1658	753	265	1402	455	1549	16986
11. anyway	19	19	16	13	20	62	14	149	3381	3693
12. anyhow	1	0	0	2	1	4	2	12	142	164
13. in any case	24	11	5	7	23	13	5	84	419	591
14. in any event	0	0	0	0	1	0	3	6	38	48

Продовження таблиці 1

15. at any rate	9	3	2	6	10	2	10	19	157	218
16. at all events	1	0	0	0	0	0	1	0	10	12
17. at the same time	121	13	16	20	31	84	27	116	423	851
18. for all that	9	15	6	4	1	1	3	28	41	108
19. with all	2	67	211	5	357	12	21	301	2	978
20. with all that	11	29	13	1	0	1	2	4	9	70
21. after all	36	11	163	9	72	31	16	147	2097	2582
22. after all that	9	17	2	0	0	0	1	5	6	40
23. in spite of	25	32	82	4	193	0	0	298	3	638
24. in spite of the fact that	0	3	0	1	1	1	0	19		26
25. despite	66	94	154	7	532	1	1	570	2	1427
26. despite that	0	1	0	0	0	0	0	1	4	6
27. irrespective of	0	2	0	2	2	1	0	1	0	8
28. regardless of	0	14	6	6	24	4	0	16	1	71
29. yet ... though / though ... yet	3	8	6	9	4	4	0	36	11	81
30. yet ... although / although ... yet	0	2	2	3	5	2	1	19	0	34
31. nevertheless ... though / though ... nev- ertheless	3	0	0	1	0	0	0	1	1	6
Загалом:	10132	1647	4599	3750	3348	892	2398	10453	15738	52957
Похибка:										16

3. Adverbial linking – адвербіальний тип – поєднання двох ідей у клаузах за допомогою адвербів *yet, moreover, however, nevertheless, nonetheless* тощо.

Загалом складні речення із підрядним або сурядним реченнями поступальної дії різної семантики (універсальної, умовної, контрастивної та каузальної поступки) виявляють тенденцію до реалізації як у паратактичних, так і в гіпотактичних структурах із координативними супротивними та субординативними сполучниками [22, с. 66; 19, с. 821; 14]. У цьому випадку поступальні конструкції актуалізуються у синдетичних структурах складних речень із субординативним та координативним зв'язком головного речення або клаузи та підрядного речення або клаузи поступки [15, с. 134; 26].

За морфологічними ознаками сполучники уведення поступальної дії поділяють на: 1) координативні, субординативні, 2) прості, складені, корелятивні [24, с. 987–1007; 25]. Слідом за Дж. Лічем та Я. Свартвіком, Б. Кортманом, Р. Квірком, О.М. Тугай [21, с. 203–287; 20, с. 457–561; 24, с. 1097–1098; 6, с. 287] у нашій розвідці класифікуємо речення універсальної поступки за морфолого-синтаксичною сполучуваністю їхнього уведення різними засобами зв'язку (сполучниками, прислівниками, прийменниковими фразами, корелятивними диз'юнктами) із засвідченням їхньої реалізації у BNC як:

1. Субординативними простими сполучниками / прислівниками – *though, even though, although; however, howsoever; nevertheless, nonetheless, notwithstanding; unless, yet, still; anyway, anyhow*:

(1) *That is a fact, he wrote (and Goldberg typed), one of the few facts I can swear to, [though I find it impossible to explain]* (“The big glass”) [8]. (2) *Your half-brother lies deep inside the Dark Realm and, [unless he is rescued], you are Tara's heir* (“Rebel angel”) [8]. (3) *The Thing tried to explain that the Ship went faster than the sun, [although the sun actually stood still]* (“Wings”) [8]. (4) *She knows [you'll be going to see her anyway], so hasn't bothered to reply* (“Look about and die”) [8].

3. Субординативними складними або композитними прийменниковими фразами – *in any case, in any event; at any rate, at all events, at the same time; for all that, with all (that), after all (that); in spite of (the fact that), despite (that), irrespective of, regardless of*:

(5) *But perhaps it wasn't as bad as it looked, and [in any case one couldn't go on sitting here, being stared at by the whole of St Petrock's-on-Sea] while Chignell waved smelling salts under one's nose* (“The distance enchanted”) [8]. (6) *At the time I assumed she was thinking of Dennis, but I now wonder if she had a premonition of her own fate. [At all events, it only lasted a moment]* (“Dirty tricks”) [8]. (7) *I know, [in spite of the fact that we agreed not to discuss it], it was all because of what had*

happened in the past, wasn't it?" ("False impressions") [8]. (8) ["Irrespective of how we feel about each other], we must now put such emotions aside, and concentrate on the only really important issues. We're just a few miles away from the Meadowses' place", he added, reaching forward to extract a map from the glove compartment, and tossing it on to her lap ("Double fire") [8].

3. Субординативними корелятивними диз'юнктами – *yet ... (al) though / (al)though ... yet; though ... nevertheless / nevertheless ... though:*

(9) The fact was that both young women shared an unspoken anxiety for Fleury's safety and [though Louise had not yet confided her feelings for him to Miriam], she really did not need to do so for these feelings were plain enough already ("The siege of Krishnapur") [8]. (10) How could she love a man she didn't trust? [Yet love him she did] [although she had told him she hated him] ("Vets in opposition") [8]. (11) The appointment had been purely political, for Wellington had not wanted him, and the exiled Prince had consequently been kept well away from any fighting, [though the experience had nevertheless convinced the young man that he had a fine talent for soldiering] ("Sharper's Waterloo") [8].

У синтаксисі concessivні речення відносять до складних речень поступки із concessivною клаузою як адвербіальною зі значеннями поступки різної семантики (універсальної, умовної, контрастивної, каузальної). Ці речення місять як підрядні, так і сурядні відношення між головною та адвербіальною клаузами, які можна позначити термінами «гіпотаксис» та «паратаксис». Так, паратаксис включає асиндетичні поліпредикативні одиниці або ж предикативні одиниці із вільним приляганням. Тоді як гіпотаксис тлумачать як такий тип речення, що включає не лише підрядні з особовою формою дієслова, але й розгорнуті підрядні з предикативними центрами, які реалізуються неособовими формами дієслова [4, с. 16].

У германських мовах основним витокотом гіпотаксису був паратаксис із багатоступеневим переходом від атрибутивних реченнєвих утворень до відносних речень із оформленням семантично прозорих сполучників шляхом їхнього уведення у поверхневу структуру речення за рахунок актуалізації предикативного потенціалу препозитивних одиниць. А реінтерпретація одиниць нижчого синтаксичного рівня як паралельне джерело формування гіпотаксису було обмежене у давньогерманських мовах через слабку розвиненість віддієслівних імен та їхніх предикативних ознак [2, с. 30–32].

У процесі еволюції структурних схем складного речення, починаючи із XI століття, кореляти входили у комплекс службових засобів речення та вже були у складі головної частини складнопідрядного

речення, що забезпечувало чітку структурну схему конструкції [4, с. 16]. Сучасні англійські універсальні речення поступки містять сполучники та корелятивні кон'юнкції підрядного, сурядного зв'язку із різними семантичними значеннями реалізації концесивності, як *though, even though, although, in spite of, even if* тощо [24, с. 1097–1102; 10].

Морфолого-синтаксичні моделі характеризують за граматичними функціями концесивної клаузи як адвербіальної фінітної / нефінітної, іменної, препозиційної, адвербною та ад'єктивною клаузами. У реченні субординативні кон'юнкції (прості, складні, корелятивні сполучники) можуть вводити не тільки адвербіальну фінітну та нефінітну клаузу (*although, unless, even if, because, once, as, so, while, since, as soon as* тощо), але й іменну, препозиційну, адвербну та ад'єктивну категоріальні фрази (*though, in spite of, despite, notwithstanding, for all, whilst* тощо) [12, с. 186–187; 18, с. 734–737].

Як і в давньоанглійській мові, у сучасній англійській мові концесивні клаузи без кон'юнктивів та ініціального дієслова можуть реалізовувати значення поступки за умови інверсії суб'єкта та дієслова. Тому інверсія суб'єкта і дієслова може реалізовувати умову або поступку різного семантичного відтінку й розглядатися як засіб вираження субординативності [23, с. 727; 13].

У синтаксичних студіях сполучникові засоби зв'язку визначають як з'єднувальні за трьома типами взаємозалежності синтаксичного зв'язку між клаузами, а саме гіпотактичного (*hypotactic*), паратактичного (*paratactic*) та поєднувального або когезивного (*cohesive*) типів. При цьому сполучники *though, although* тощо відносять до субординативного типу зв'язку в реченні; *but, and, yet* – до координативного типу, тоді як *however, yet, nevertheless, still, at the same time* тощо реалізують когезивний тип як адверби (прислівники) із пунктуаційним виокремленням на початку, всередині та наприкінці клаузи [27, с. 57–59]. У нашій розвідці до когезивного типу відносимо всі синтаксичні типи досліджуваних сполучників у разі їх пунктуаційного маркування.

У нашому дослідженні визначаємо *чотири провідні синтаксичні типи* синтаксичного узгодження речень універсальної поступки в досліджуваних художніх текстах BNC (прості, складносурядні, складнопідрядні, когезивні клаузи) та *сім базових морфолого-синтаксичних підтипів* концесивних речень зі значенням універсальної концесивної дії:

1. Моделі із **фінітною** клаузою:

(12) “*And now he goes back to paint the Belgian ambassador?*” “*Therese feels that it's, well, unnecessary*” [“**At any rate** she wants him to work less hard”] (“The compass error”) [8]. (13) *Trust Claire to act as*

if she were the centre of attention [Although, at that moment I could have done with a little less myself] (“A classic English crime”) [8].

Приклади (12)–(13) демонструють прості речення універсальної поступки, що уводяться сполучниками *at any rate, although*, де розгортається поступальна дія, яка розуміється із контексту попереднього речення. Ці речення позиціюємо як самостійні речення поступки простого та когезивного типів.

Наступні речення (14)–(17) унаочнюють складнопідрядні речення універсальної поступки зі сполучниками *even though, in spite of the fact that* – із прямим ConjSVO (14)–(15) порядком слів; та зі сполучником *though* – з інверсованим O(Adj/Adv)ConjSV(O) (16)–(17) порядком конститuentів:

(14) [**Even though** all these objects (S) were shrouded (V) in heavy-duty plastic (O)], he was a man again (“They came from SW19”) [8].
(15) Perhaps, [**in spite of the fact that** she (S) did need (V) the money (O)], what she ought to do was just catch the first plane back home (“Conspiracy of love”) [8].
(16) “We shouldn’t either of us have anything to regret, David”, she said at last, and found that it was true. What they had given each other, [dramatic (O) **though** it (S) had become (V) at the end (O)], had been the inevitable physical manifestation of what had happened between them weeks earlier (“Never such innocence”) [8].
(17) [**Better** (O) **though** that he (S) simmered (V) for a while], Carrie thought as she stirred the greens and tested the potatoes with a fork (“The girl from Cotton Lane”) [8].

Приклади (18)–(19) розглядаємо як складносурядні речення універсальної поступки у складі складнопідрядних речень вищого рангу, що уводяться сурядним сполучником *but* у поєднанні із конекторами *nonetheless, however*. При цьому у когезивному типі речення (19) *however* отримує синтаксичну функцію прислівника поступки, а *nonetheless* у (18) має статус сполучника поступки:

(18) He did not take it too seriously, [**but nonetheless** he wheeled his pony and made off at speed, back towards the fringes of Clocaenog], where he had passed the last of the prince’s watch (“A bloody field by Shrewsbury”) [8].
(19) Her hair was dyed black and didn’t suit her lined face, which gave clear evidence of a hard life [**but was, however, enlivened** by a pair of watchful blue eyes] (“Sudden death”) [8].

2. Моделі із **нефінітною** -ed / -ing партиципною клаузою:

(20) [**Although** achieved briefly], it was not until the closure of the street routes in the early Sixties, that the fleet was centralised on this depot (“Blackpool’s century of trams”) [8].
(21) Theda relaxed a little, [**still biting** her lip, **however**], her anxiety unquenched (“Hidden flame”) [8].

Приклади (20)–(21) актуалізують поступальну дію як *-ed / -ing* партиципні клаузи поступки зі сполучниками *although, still* в ініціальнойній позиції кожного речення. А сполучник *however* у кінцевій позиції *-ing* партиципної клаузи сигналізує про когезивний тип такої клаузи у простому реченні (21).

3. Моделі із **нефінітною** *to* інфінітивною клаузою:

(22) *“Everything!” announced the old lady gleefully. “There was a rare scandal a few years ago, [though to be sure it was hushed up very swiftly] – but some of us heard of it, naturally»* (“Hidden flame”) [8]. (23) *There was a ripple of applause, and I saw his lordship exchange a look with Sir David. M. Dupont held up his hand, [though whether to acknowledge the applause or to stem it was not clear]* (“The remains of the day”) [8]. (24) *“Change skins”, he said, quietly yet clearly enough to be heard by Ace and the Marines* (“White darkness”) [8].

У реченнях (22)–(24) поступальна дія реалізується шляхом уведення сполучників універсальної поступки *though, yet* у поєднанні з інфінітивною фразою *to be sure* (22), інфінітивом *to acknowledge* із кон’юнктом *whether* (23) та інфінітивом *to be heard* із адвербною фразою *clearly enough* (24).

4. Моделі із **номінативною** клаузою:

(25) *But again is always an illusion, wrote Harsnet, for it would also become clear, the second time round, after several weeks, that one was not doing what one had hoped to do. [Despite the hard work]* (“The bid glass”) [8]. (26) *Calmed a little, he too walked off, in the opposite direction, safe in the knowledge that no one in their right mind, [regardless of politics], would dare to stand in his way* (“White darkness”) [8]. (27) *A crack of laughter left the old man’s lips. “Pack of ninnies! [Nothing of the sort, however]. Your stepmother resides there”* (“Hidden flame”) [8].

Поступальна дія у прикладах (25)–(27) розгортається в номінативних клаузах простого (25), складнопідрядного (26) та когезивного (27) типів речень універсальної поступки із уведенням сполучника *despite*, прийменникової фрази *regardless of* на початку та прислівника *however* у кінцевій позиції речень.

5. Моделі із **препозиційною** клаузою:

(28) *He was a wealthy man [however with a sick wife], and in this, he thought he was unfortunate, but really he didn’t know how lucky they both were* (“Worlds apart”) [8].

Приклад (28) є унаочненням складносурядного речення, де поступальна дія розгортається у препозиційній клаузі [*however with a sick wife*], що уводиться сполучником універсальної поступки *however*.

6. Моделі із **ад’єктивною** клаузою:

(29) *And she felt, [though comfortable in bed], as if she were standing with the rain sluicing all over her, streaming soothing over her breasts*

and down her thighs, warm and comforting and she hoped that he was not in difficulties on the road and that he was thinking about the rain (“Persephone”) [8]. (30) *The train slid out of Winnipeg on time at eight-twenty and I put all my energies and attention into being an unexceptional and adequate waiter, [even though always conscious of the ominous presence in the aisle seat, facing forward, three tables back from the kitchen end]* (“The edge”) [8].

У реченнях (29)–(30) дійсна поступка реалізується сполучниками *though* (29), *even though* (30) у поєднанні з ад’єктивними фразами *comfortable* (29), *always conscious* (30) із утворенням ад’єктивних клауз поступки.

Проте у прикладах (31)–(32) універсальна поступка актуалізується ад’єктивними клаузами у когезивному (31) та сурядному (32) типах речень.

(31) *“His wasn’t worth committing anyway, as it turned out”. “No. [Fascinating, **though**, from the legal point of view”]* (“Cast in order of disappearance”) [8]. (32) *[But though busy], there was time to swim at least twice a day in warm water, fanned by warm breezes, with an average temperature the year round of between 70° and 80° Fahrenheit, and always against a magical scenic backdrop that never ceased to enchant me* (“The other side of paradise”) [8].

7. Моделі із **адвербною** клаузою:

(33) *The hobble skirt trammelled her steps, [**yet charmingly**]; she swayed a little, seemed to both hesitate and float as she came towards us* (“The magus”) [8]. (34) *We are disjointed in ordering, and we laugh not in meant mockery, [**but nevertheless irritatingly**]* (“Lucker and Tiffany peel out”) [8]. (35) *Sometimes he wanted to practise, and might well require an hour or so on the putting green, or sometimes he fancied a pint or two of some obscure real ale that he had heard of in the vicinity. [**Not today, however**]* (“Sudden death”) [8].

Поступальна дія прикладів (33)–(35) розгортається в адвербних клаузах зі сполучниками *yet* (33), *nevertheless* (34) простого та сурядного типів речень, та прислівником *however* (35) когезивного типу речення.

У нашому дослідженні для ідентифікації точних характеристик та аналізу морфолого-синтаксичних типів, а також типологічної семантичної структури речень універсальної поступки додатково запропоновано метод корпусного аналізу з урахуванням семантичної розмітки за тегуванням частиномовної та категоріальної приналежності. Виокремлюємо дев’ять структурно-семантичних типів з обмеженням на вживання або тегування (tag restriction) будь-якої одиниці частини мови або категорії (any verb / noun / adjective / adverb /

article / conjunction / preposition / pronoun / punctuation) у постпозиції сполучника універсальної поступки в collocaції [+1 Right], відповідно (табл. 1):

1. Сполучник + дієслово (any verb): (36) *Particularly those dear, good people at the back who, [although asked to attend the service], could not be invited to the reception* (“A song twice over”) [8].

2. Сполучник + іменник (any noun): (37) [*Notwithstanding experience and observation*], she was still somewhere inside her convinced that if a man and a woman lived under the same roof, even if the roof covered a very large area, they would soon be cohabiting in a sexual sense (“King Solomon’s carpet”) [8].

3. Сполучник + прикметник (any adjective): (38) “Good evening”. [*Though deep and resonant*], the man’s voice had a chilling softness. His blue-grey eyes were as cold as a Siberian winter, and Polly felt as though she had been impaled by twin icicles (“Bay of rainbows”) [8].

4. Сполучник + прислівник (any adverb): (39) *Loretta launched into her story, [at the same time covertly taking stock of Hugh Puddephat’s widow]* (“A masculine ending”) [8].

5. Сполучник + артикль (any article): (40) *But it was still, [despite the deformation], a face that Cardiff recognised* (“Darkfall”) [8].

6. Сполучник + сполучник (any conjunction): (41) *His tone, [however because of his accent], was difficult to interpret* (“Unholy ghosts”) [8].

7. Сполучник + прийменник (any preposition): (42) *Should she go to France? A last request? Could she face it [in any case without showing the bitterness?]* (“A healing fire”) [8].

8. Сполучник + займенник (any pronoun): (43) *Never for the future come near me when I am in these tumults [unless I send for you]* (“Pamela”) [8].

9. Сполучник + пунктуація (any punctuation): (44) “*You know about horses then?*” “*I ride when I can*”. “*I break them in for my Dad*”. “*Is that rodeo?*” “*No, no, just for everyday [Anyhow, we prefer our horses to like us at the end of it]*” (“Lucker and Tiffany peel out”) [8].

Висновки з дослідження. У результаті нашого дослідження доходимо висновку, що речення універсальної поступки в художніх текстах Британського національного корпусу реалізуються в чотирьох провідних синтаксичних типах англійських речень, таких як: прості, складносурядні, складнопідрядні, когезивні типи із залученням трьох типів сполучникового зв’язку в реченні: гіпотактичного, паратактичного, когезивного – сполучників, прислівників, прийменникових фраз, корелятивних диз’юнктивів у морфологічній парадигмі «прості / складні або композитні / корелятивні». Виявлено та охарактеризовано актуалізацію поступальної дії у семи базових

морфолого-синтаксичних підтипах речень універсальної поступки в межах чотирьох провідних синтаксичних типів речення із визначенням моделей із концесивними клаузами як: фінітна / нефінітна (-ed / -ing партиципна; to інфінітивна) / номінативна / препозиційна / ад'єктивна / адвербна клауза поступки. Ідентифіковано дев'ять структурно-семантичних типів клауз поступальної дії за тегуванням з обмеженням [+1 Right] у постпозиції сполучника універсальної поступки в узгодженні з категоріальними фразами (дієслово / іменник / прикметник / прислівник / артикль / сполучник / прийменник / займенник / пунктуація). У подальших наукових розвідках вважаємо за доцільне дослідити морфолого-синтаксичні характеристики речень умовної, контрастивної, каузативної поступки у порівнянні в давніх германських мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушенко О.Ю. Інформаційно-структурні перетворення адитивного адверба *EVEN* (на матеріалі пам'яток і текстів корпусів англійської мови XII–XVII ст.). *Вісник КНЛУ. Серія «Філологія»*. Том 24. № 1. 2021. С. 16–32.
2. Буніятова І.Р. Становлення складнопідрядного речення в давньогерманських мовах (IV–XIII ст.) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2004. 37 с.
3. Масицька Т. Теорія залежностей у сучасному синтаксисі. *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2012. Вип. 14. С. 133–144.
4. Ніколайчук А.С. Історія паратактичних і гіпотактичних конструкцій у мовознавстві 70-х рр. XX – початку XXI ст. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. № 10(2). С. 14–18.
5. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
6. Тугай О.М. Типологічна парадигма концесивних клауз у сучасному фентезійному просторі. *Нова філологія*. № 85, 2022. С. 283–291.
7. Шевченко Л.І. Модерні напрями сучасної лінгвістики: функціональний контекст. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2018. № 35. С. 7–18.
8. BNC Web at Lancaster University. URL: <http://bncweb.lancs.ac.uk/> (last дата звернення: 25.08.2022).
9. Bober N., Kapranov Y., Kukarina A., Tron T., Nasalevych T. British National Corpus in English language teaching of university students. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. June 2021. Vol. 20, No. 6. P. 174–193.
10. Brown K., Miller J. *Concise Encyclopedia of Grammatical categories*. Oxford : Elsevier. 1999. 485 p.
11. Buniyatova I. Elimination of grammatical redundancy in the history of English: The case of negative constructions. *Studies in linguistics, anglophone literature and cultures: Studies in the evolution of the English language*. 2021. Vol. 32. P. 97–109.

12. Burton-Roberts N. *Analysing sentences: An introduction to English syntax*. 4th ed. Routledge : Taylor & Francis Group, 2016. 278 p.
13. Chung Chan, Kim Jong-Bok. Inverted English Concessive Constructions: A Construction-Based Approach. *Studies in Modern Grammar*, 58, 2009. P. 39–58.
14. Couper-Kuhlen E., Kortmann B. *Cause – Condition – Concession – Contrast: Cognitive and Discourse Perspectives*. Berlin, Boston : De Gruyter Mouton, 2000. 475 p.
15. Crevels E.I. *Concession. A typological study* : PhD thesis. Amsterdam : University of Amsterdam, 2000. 191 p.
16. Haspelmath M., König E. Concessive conditionals in the languages of Europe. / J. Van der Auwera & D.P. O’Baill (eds.). *Adverbial constructions in the languages of Europe*. Berlin – New York : Mouton de Gruyter, 1998. P. 563–640.
17. Hengeveld K. Adverbial clauses in the language of Europe. / J. Van der Auwera & D.P. O’Baill (eds.). *Adverbial constructions in the languages of Europe*. Berlin – New York : Mouton de Gruyter, 1998. P. 335–419.
18. Huddleston R.D., Pullum G.K. *The Cambridge grammar of the English language*. 5th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 1842 p.
19. König E. Concessive clauses. *Concise Encyclopedia of Language and Linguistics*. / Brown K. (ed.). Oxford : Elsevier. 2006. P. 820–824.
20. Kortmann B. Adverbial subordinators in the languages of Europe. / J. Van der Auwera & D.P. O’Baill (eds.). *Adverbial constructions in the languages of Europe*. Berlin – New York : Mouton de Gruyter, 1998. P. 457–561.
21. Leech G., Svartvik J. *A communicative grammar of English*. 3rd ed. Routledge : Taylor & Francis Group, 2003. 304 p.
22. Miller J. *An introduction to English syntax*. Edinburgh : Edinburgh University Press. 2002. 190 P.
23. Mitchell B. *Old English syntax*. Volume II. Subordination, independent elements, and element order. Oxford : Clarendon Press, 1985. 1080 p.
24. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London : Longman, 1985. 1779 p.
25. Schützler O. Although-constructions in varieties of English. *World Englishes*. Vol. 39. New York : John Wiley & Sons Ltd., 2020. P. 443-461.
26. Wälchli B. Selectives (“topic markers”) on subordinate clauses. *Linguistics*. 2022. 79 p.
27. Yan Zhang. *Adversative and Concessive Conjunctions in EFL Writing: Corpus-based Description and Rhetorical Structure Analysis*. 1st ed. Singapore, Shanghai : Springer Nature Singapore Pte Ltd. & Shanghai Jiao Tong University Press, 2021. 234 p.